

Datum: 16.07.2026
Medij: Radar
Rubrika: bez naslova
Autori: Ivan Radanović
Teme: Svetska banka

Napomena:
Površina: 2098

Naslov: Siromaštvo i nejednakost su izbor političara

Strana: 34,35,36,37

Ekonomija na radaru

DŽAJATI GOŠ, PROFESORKA NA UNIVERZITETU MASAČUSETS
I SAVETNICA MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE RADA

Siromaštvo i nejednakost su izbor političara

U mnogim zemljama BDP već decenijama raste, ali ne i kvalitet života za većinu. Za mnoge pozitivne promene ekonomski rast nije dovoljan. Kada bismo gledali na neke druge pokazatelje razvoja umesto na BDP, imali bismo drukčiju predstavu o tome šta se događa, pa bismo imali drukčije zahteve prema državi

Ivan Radanović

EKONOMSKI RAST NIJE glavni način eliminacije siromaštva, kaže za *Radar* Džajati Goš, profesorka na Univerzitetu Masačusets u Amherstu i članica Rimskog kluba. Dugogodišnja savetnica Međunarodne organizacije rada bila je među zapaženijim učesnicima Svetuskog kongresa ekonomista, održanog krajem prošlog meseca u Beogradu. Na kongresu, čije su krovne teme bile suprotstavljene svetske vizije, isticala se nužnost inkluzivnog i ekološki održivog rasta. Podaci ipak govore da porast bruto domaćeg proizvoda (BDP) nije uvek preduslov napretka.

„Priča nam se da je ekonomski rast nužan u smanjenju siromaštva, ali se malo gde to događa zbog rasta kao takvog. Kina jeste dobar primer zemlje gde su se te dve stvari preklapile, ali je Kina uradila i mnogo drugih ispravnih stvari. Ne radi se isključivo o rastu BDP-a, koji nije dobra mera ljudskog napretka, pa ni ekonomskog blagostanja većine ljudi“, ističe Goš u razgovoru za *Radar*.

Ideja da za ljudsku dobrobit nije ključna brzina rasta BDP-a već kvalitetna zdravstvena zaštita, javne usluge i rodne i druge ravnopravnosti polako dobijaju na značaju, između ostalog i u Ujedinjenim nacijama. Ali šta ako se promene, ukoliko do njih dođe, svedu na zamenu kokpita u autu koji i dalje juri u pogrešnom smeru?

Ni u vožnji nije dovoljno samo da znate brzinu. Trebalo bi da znate i koliko imate goriva, ima li dovoljno vode i jesu li vam filteri čisti. U kazaljke ne gledate sve vreme, ali su vam potrebne. Isto je i sa ekonomskim pokazateljima

To je dobra ilustracija, jer se radi o dva problema. Najpre, toliko smo navikli na ideju ekonomskog razvoja putem BDP-a, da se ne možemo odvojiti preko noći. To traži drukčiji način gledanja na ekonomiju. Danas nam se govori da moramo, na primer, poboljšati položaj žena ili zdravstvene ishode dece jer je to „dobro za ekonomiju“. Umesto toga bi trebalo da se zapitamo kakvo društvo želimo i kakva će nam privreda pomoći da takvo društvo stvorimo. Može se unaprediti zdravlje ljudi, može se stvoriti privreda koja neće devastirati životnu sredinu i mnogo toga drugog, a čemu ekonomski rast nije preduslov.

Važni su i drugi pokazatelji. U vožnji nije dovoljno samo da znate brzinu; treba da znate i koliko imate goriva, ima li dovoljno vode i jesu li vam filteri čisti. U kazaljke ne gledate sve vreme, ali su vam potrebne. Isto je i sa pokazateljima: fokusirate se na ono što vam u datom trenutku treba, ali ste svesni da postoje i ostale informacije.

Može li mejnstrim ekonomska nauka da kooptira kritiku i učini je bezopasnom po sistem? To se desilo sa „održivim rastom“ i „inkluzivnim rastom“, a danas se događa sa „zelenim rastom“. Gde je granica između istinske i kozmetičke promene?

Sistem je sjajan u apsorpciji i presvlačenju kritike u novo ruho koje zvuči progresivno: na primer, feministička ekonomija ili zelena tranzicija. A radi se o istim, starim

Datum: 16.07.2026

Medij: Radar

Rubrika bez naslova

Autori: Ivan Radanović

Teme: Svetska banka

Napomena:

Površina: 2098

Naslov: Siromaštvo i nejednakost su izbor političara

Strana: 34,35,36,37

GORAN V. SRDANOV / RADAR

Radar 16. jul 2026.

35

Datum: 16.07.2026

Medij: Radar

Rubrika: bez naslova

Autori: Ivan Radanović

Teme: Svetska banka

Napomena:

Površina: 2098

Naslov: Siromaštvo i nejednakost su izbor političara

Strana: 34,35,36,37

Ekonomija na radaru

stvarima i zato su nam potrebni različiti pokazatelji. Ja se zalažem za pokazatelj tržišta rada (*labor market indicator*) koji uzima u obzir medijalnu zaradu i stopu zaposlenosti. Medijalna zarada bolje prikazuje standard građana nego prosečna, a stopa zaposlenosti je korisna u proceni ne samo stanja na tržištu plaćenog rada, nego i obim neplaćenog rada koji uglavnom obavljaju žene. Takva analiza je važna, jer možemo imati visok rast BDP-a a da narodu ne bude bolje.

Dobri primeri su SAD i Indija. U prvoj predajem, a iz druge potičem. Ako pogledate BDP po stanovniku i pokazatelj tržišta rada, videćete da ekonomija decenijama raste, a pomenuti pokazatelj ne mrda. Radnicima nije bolje. U Indiji imate još impozantniji ekonomski rast – što se predstavlja kao fenomenalna priča o uspehu – a pokazatelj tržišta rada opada. Mnogima je čak i gore nego pre. Kada bismo gledali na ovaj pokazatelj umesto na BDP, imali bismo drugačiju predstavu o tome šta se događa, pa bismo imali drukčije zahteve prema državi.

Tvrdite da se siromaštvo proizvodi. Šta to znači? Može li se siromaštvom baviti i pre socijalnih transfera?

Da, to je ono što zovemo razlikom između redistribucije i predistribucije, odnosno pravila i propisa koji odlučuju na to ko koliko dobija od ekonomskog procesa. Siromaštvo i nejednakost su vrlo blisko povezani; mnogi su siromašni zato što su drugi vrlo bogati. Nije se Ilon Mask tek tako basnoslovno obogatio; važno je isticati da je nejednakost politički izbor i da se tiče institucija, propisa i javnih politika. Iako nam se priča da moramo povećati agregatni BDP da bismo zaposlili ljude, u mnogim zemljama kvalitet, a neretko i broj poslova opadaju. Zato treba da odbacimo takve argumente, jer idu u prilog veoma maloj grupi ljudi koja kontroliše medije, nosioce politika, zakonodavce i druge karike sistema.

Siromaštvu se mora pristupiti i nacionalno i internacionalno. Na primer, tržište hrane je veoma koncentrisano: šaka multinacionalnih kompanija kontroliše 85 odsto svetske proizvodnje, od čega koristi nemaju ni krajnji proizvođači, ni krajnji potrošači. Finansijske su organizovane kao oligopol i utiču na vlade uz pretnju povla-

Siromaštvo i nejednakost su vrlo blisko povezani. Mnogi su siromašni zato što su drugi vrlo bogati. Nije se Ilon Mask tek tako basnoslovno obogatio. Nejednakost je politički izbor i tiče se institucija, propisa i javnih politika

čenja kapitala. Međunarodni poreski sistem potiče od vremena kada nismo imali globalne kompanije i bogataše koji novac sklanjaju u poreske rajeve. Svako društvo treba da zna gde je njegovo bogatstvo; multinacionalne kompanije se moraju oporezivati po istoj stopi kao i domaće. Ali je potrebna saradnja među državama, razmena informacija i zajednički pristup u sankcionisanju zemalja koje po tom pitanju ne sarađuju.

Mislite na zemlje poput

Švajcarske i Engleske...?

Vidite, čak je i Švajcarska naterana da se prilagodi, pa sada pruža informacije o bankovnim računima u svojoj zemlji, jer je tako naložila Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj. Engleska i dalje ima svoje poreske rajeve, čudne tvorevine kao što su krunski posedi Džerzi i Gernzi u Lamanšu, ostrva na Karibima...

Kada je reč o siromašnim zemljama, kako razlikovati zaista neophodan ekonomski rast od onog koji se zasniva na nejednakoj razmeni, eksternalizaciji troškova i nametanju dugova?

U studiji *Zemlja za sve*, koju smo sačinili unutar Rimskog kluba, utvrđeno je da zadovoljavanje svačijih osnovnih potreba zahteva BDP po stanovniku od oko 15.000 dolara (srpski je blizu 15.000 – prim. aut.). Siromašnije zemlje bi svoje privrede trebalo da uvećaju otprilike dotle. Ključan je način na koji se to postiže i šta odaberemo kao važno, a ne puki porast BDP-a. Ekonomski rast nije svrha, već nuspojava društvenog procesa.

U istoj studiji ističe se potreban „prostor za politiku“ povodom dugovanja, saradnje sa Međunarodnim monetarnim fondom i Svetskom bankom... Da li su ozbiljna socijalna i klimatska politika moguće bez promene u svetskim finansijama?

Nisu. Apsolutno je ključno da se promeni svetska finansijska arhitektura, ali je istovremeno i teško jer odgovara interesima vlada koje kontrolišu MMF i Svetsku banku i privatnih finansijskih giganta. Nama je potrebna finansijska deglobalizacija; zemlje u razvoju imaju visoku premiju rizika i kada nema realnog rizika; plaćaju visoke kamate na dug čak i kada je njegov odnos prema BDP-u niži nego u SAD, a naročito u Japanu.

Medijalna zarada bolje prikazuje standard građana od prosečne, a stopa zaposlenosti je bitna za procenu stanja i na tržištu plaćenog i obima neplaćenog rada. Ta analiza je važna, jer možete imati visok rast BDP-a a da narodu ne bude bolje

Datum: 16.07.2026
Medij: Radar
Rubrika bez naslova
Autori: Ivan Radanović
Teme: Svetska banka

Napomena:
Površina: 2098

Naslov: Siromaštvo i nejednakost su izbor političara

Strana: 34,35,36,37

Zbog svega toga, zemljama u razvoju je potreban razvojni put nezavisan od spoljnog zaduživanja. To je izvodljivo.

Kako?

Pre svega, deo dugova bi morao da se otpiše. Ako se redovno otpisuju privatnim kompanijama nema razloga da se to ne učini i državama. Sa druge strane, govori nam se da ne možemo ništa bez priliva stranog kapitala. Zašto? Priliv stranog kapitala opravdan je samo kada se uvozi ono što omogućava ekonomski razvoj. Nije kada se njima popunjavaju rupe u budžetu. Što više zemalja to shvati, svakoj će biti lakše da formuliše nezavisnu, domaću strategiju rasta.

Poznato je da duboke nejednakosti slabe poverenje u društvo i demokratiju. Za razliku od većine učesnika Svetskog kongresa ekonomista, vi zagovarate snažnu redistribuciju. Koji su minimalni preduslovi za demokratsko funkcionisanje društva?

U domenu redistribucije je neophodno progresivno oporezivanje korporacija i izrazito bogatih pojedinaca. Ujedno, poresko opterećenje ne bi smelo da nesrazmerno padne na indirektno poreze kao što je PDV. U domenu predistribucije, mora se regulisati ponašanje korporacija i eliminisati monopol na znanje kroz prava intelektualne svojine. Mora se predupređiti beskrupulozna praksa u finansijama, kroz snažnu regulaciju. I naravno, mora se podsticati članstvo u sindikatima.

Energetska tranzicija uglavnom se predstavlja kao univerzalno rešenje koje donosi nove tehnologije, poslove i novi talas ekonomskog rasta. Međutim, pokazuje se da modernizaciju bogatih zemalja mahom plaćaju one manje razvijene, u kojima se podstiču rudarske aktivnosti?

I kod vas u Srbiji se jasno vidi grabež za mineralima. A ni stari pritisci ne nestaju: nikl, bakar i naravno nafta. I gotovo uvek se radi o nekoj vrsti prevladavanja tereta i rizika na lokalno stanovništvo, ili čak njegovo premeštanje. Mislim da se prava ovih ljudi moraju imati u vidu, ali i da zemlje izvoznici resursa treba da se udruže i zajednički zastupaju sopstvene interese. Treba diskutovati o tehnologijama koje će se koristiti, jer su one jeftine i štetne rezervisane za siromašnije zemlje, gde se propisi ne poštuju.

Iako nam se priča da moramo povećati BDP da bismo zaposlili ljude, u mnogim zemljama opada i kvalitet i broj poslova. Takvi argumenti idu u prilog veoma maloj grupi ljudi koja kontroliše medije i druge karike sistema

Priliv stranog kapitala opravdan je samo kada se uvozi ono što omogućava ekonomski razvoj. Nije kada se njima popunjavaju rupe u budžetu. Što više zemalja to shvati biće im lakše da formulišu nezavisnu, domaću strategiju rasta

Čak i u njima dolazi do havarija, kao što je izlivanje nafte 2010. u Meksičkom zalivu kada se pokazalo da je Britiš petroleum ignorisao upozorenja i kršio bezbednosne mere...

Takvih stvari sada možemo očekivati još više u SAD, gde Agenciju za zaštitu životne sredine vode ljudi koji ne misle da je životna sredina ugrožena.

Na rudarskoj mapi Evrope sve zapaženija tačka je

Srbija gde se, uprkos potvrđenim ekološkim rizicima, veliki projekti pravdaju potrebom za ekonomskim rastom. U kojoj meri je ovaj argument ekonomski, a u kojoj politički?

Ima i jednog i drugog. Morate se zapitati čemu rast... U redu, projekat će povećati izvoz, a tim deviznim prilivom ćete nešto da dobijete. Šta je to nešto i kome odlazi veći deo koristi? Jesu li to rudarske kompanije? Ako su one domaće, koji su pozitivni efekti kod kuće, osim što neko postaje vrlo bogat? Hoće li većina, koje se takvi projekti tiču, poboljšati svoje socijalne ishode? Šta će time dobiti privreda, a šta građani Srbije?

U pomenutoj studiji zagovarate zaokrete u borbi protiv siromaštva, ekonomskih i rodni nejednakosti i rešavanje prehrambene i energetske krize. Kako će se zvati sistem koji će rešiti ove probleme? Je li to reformisani kapitalizam, ekonomija blagostanja, ekosocijalizam ili nešto čiji naziv još ne postoji?

Još nema konkretnog izraza zato što je problema puno, a oni se razlikuju od zemlje do zemlje. Kao što i danas imamo „varijetete kapitalizma“, gde je sistem negde striktno regulisan a drugde potpuno razobručen, tako možemo imati različite ekonomske sisteme koji će uspevati da ostvare ciljeve o kojima smo go-

vorili. Adekvatne politike nisu iste u Boliviji, Keniji, u Indiji ili u Srbiji. Postojeće varijacije, ali verujem u prelazak iz kapitalističkog sistema u nešto što bi se i moglo, u širem smislu, nazvati socijalizmom. Znam da je u vašem delu Evrope socijalizam postao ružna reč, ali za mene socijalizam znači da šanse pojedinca za dostojanstven život ne smeju da zavise od toga gde je rođen i kakvog je porekla. Ne smeju da zavise od tržišta, koliko god to zvučalo jeretički u sistemu zavisnom od neprestane akumulacije. ■

